

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

tyv@eduskunta.fi

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

HE 41/2023 vp ja VNS 1/2023 vp

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt Työttömyyskassojen Yhteisjärjestön lausuntoa otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä ja valtioneuvoston selonteosta. Yhteisjärjestö kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa.

Vaikutukset työllisyyteen ja muut vaikutukset

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa on merkittävä määrä työttömyysturvaa koskevia selvityksiä tai muutoksia. Näitä ovat muun muassa indeksien jäädäyttäminen, ansiopäivärahan porrastaminen, lapsikorotusten poistaminen, työssäoloehdon pidentäminen 12 kuukauteen, työssäoloehdon euroistaminen, omavastuupäivien määrää lisätään seitsemään päivään, lomakorvausten jaksotus otetaan uudelleen käyttöön, osa-aika työtä tekevien suojaosa poistetaan, työttömyysturvan ikäsidonnaisista poikkeussäännöistä luovutaan, vuorotteluvapaajärjestelmä lakkautetaan ja työssäoloehto ei kerry enää palkkatuetusta työstä.

Työssäoloehdon kerryttämisen päättyminen palkkatuetussa työssä tulee laskemaan palvelua käyttävien määrää ja alentamaan näin vaikuttavan palvelun käyttöastetta. Tämä asettanee monet vaikeassa työllisyystilanteessa olevat ja takaisin työmarkkinoille pyrkivät entistä hankalampaan tilanteeseen.

Valtiovarainministeriö on laskenut, että työttömyysturvan leikkauksilla lisätään työllisyyttä noin 40 000 henkilöllä. Työllisyysvaikutusten osalta täytyy todeta, että ne ovat hyvin epävarmoja. Lisäksi halutaan tuoda esiin, että työttömyyden taustalla on usein kohtaanto-ongelma, mitä ei korjata työttömyysetuuksien leikkauksilla. Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö näkeekin muutokset ensisijaisesti säästötoimenpiteinä. Toteutuessaan ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkaukset säästävät työttömyysturvamenoja sadoilla miljoonilla euroilla vuodessa.

Muutosten kokonaisvaikutuksena voidaan todeta, että ansiosidonnainen työttömyysturva heikentyy merkittävästi. Esimerkiksi ansioturvan porrastaminen 80 % tasolle alkuperäisestä kahdeksan työttömyysviikon jälkeen tulee koskemaan noin kahta kolmannesta ansiosidonnaisen saajista. Myöhempi leikkaus 75 %:n tasolle alkuperäisestä 34 viikon työttömyysjakson jälkeen vaikuttaisi noin 20-30 % saajista. Keskimääräinen täysi päiväraha viime vuonna oli noin 1 600 euroa kuukaudessa. Hallitusohjelman kirjauksen

mukaan taso laskisi kahden kuukauden jälkeen 1 280 euroon. Erotus on 320 euroa kuukaudessa.

Vastaavasti ansioturvan porrastaminen voi lyhentää työttömyysjaksoja, mutta samalla työttömät sijoittuvat useammin heille sopimattomiin työtehtäviin. Sillä taas on kansantalouden tuottavuuteen ja julkiseen talouteen heikentävä vaikutus.

Ansiosidonnaisen porrastus on huomattava ja se vaikuttaa hyvin aikaisessa vaiheessa työttömyyttä. Lisäksi tasoa leikataan muun muassa indeksin jäädytyksen ja lapsikorotusten poiston myötä. Keskimääräisellä päivärahan tasolla kolmilapsisen perheen tulot leikkautuvat yli 600 euroa kuukaudessa. Leikkausten vaikutus on niin suuri, että se voi johtaa asumistuen ja toimeentulotuen lisääntyneeseen tarpeeseen. Varsinkin toimeentulotukeen voi liittyä kannustinloukkuja. Nykyisin näiden etuuksien tarve ansiosidonnaista saavien joukossa on verrattain pieni.

Hallitusohjelmassa sovittiin myös työtulojen suojaosan poistosta. Nykyisin työttömyysturvan saaja voi ansaita 300 euroa ilman, että palkka tai yritystulo vaikuttaa päivärahaan. Viime vuonna 39 % ansiopäivärahan saajista sai päivärahaa osittaisen työskentelyn ajalta. 300 euron suojaosan ylittävältä osalta palkka vähentää työttömyysturvaa 50 sentillä euroa kohden. Muutos siis leikkaa etuutta työtuloa saavilla 150 euroa kuukaudessa. On vaikea ennakoida, että miten suojaosan poisto tulee vaikuttamaan osa-aikaisen työn vastaanottamiseen. Vastaavasti lomakorvauksen jaksituksen palauttamisen vaikutus riippuu siitä, kuinka paljon pitämättömiä lomia henkilöllä on. Kuukauden pitämätön loma vähentäisi bruttotuloja keskimääräisellä ansiopäivärahan tasolla noin 1 600 euroa.

Vuorotteluvapaajärjestelmän lakkauttamisella saatava säästö on pieni. Hallitusohjelmankin mukaan työllistävä vaikutus on vähäinen ja taloudellisesta vaikutuksesta ei ole arviota. Vastaavasti vuorotteluvapaajärjestelmä työllistää työttömän työnhakijan ja järjestelmällä voi olla merkittävä vaikutus yksilön hyvinvointiin ja työssä jaksamiseen.

Leikkausten kannustavuutta tulisi tutkia tarkemmin ja varmistaa se, että leikkaukset eivät kohdistu liikaa samoille henkilöille. Lisäksi olisi hyvä pohtia, että ovatko kaikki leikkaukset välttämättömiä.

Yleisesti ottaen voitaneen todeta, että työllisyyden kannalta tehokkain malli on sellainen, jossa on yhdistetty hyvä työttömyysturvan taso, laajat työllistymispalvelut ja työttömyysturvan saamisen sitominen aktiiviseen työnhakuun.

Työttömyyskassat tarjoamaan työllistymistä tukevia palveluita

Työttömyyskassat ovat esittäneet, että kassoille pitäisi antaa mahdollisuus tarjota jäsenilleen työllistymistä tukevia palveluita. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattu sivulle 65., että työttömyyskassoille annetaan mahdollisuus tarjota asiakkailleen työvoimapalveluita. Hallitusohjelman kirjaus on yleisluontoinen, eikä siitä käy ilmi, mitä tässä yhteydessä tarkoitetaan työvoimapalveluilla.

Työttömyyskassan tehtävä on lain mukaan järjestää jäsenilleen ansioturva, mutta ei auttaa työllistymisessä. Suomessa toimii tänä vuonna 16 työttömyyskassaa ja 14 vuonna 2024, joilla olisi mahdollisuus auttaa kuukausittain 120 000–150 000 työnhakijaa, jos laki sallisi.

Vuoden 2025 alussa työllisyyspalveluiden järjestäminen siirretään kunnille. Tässä yhteydessä myös työttömyyskassat voitaisiin ottaa mukaan työllistymisen tukemiseen. Työttömyyskassoilla on suora kontakti jäseniin sekä kattavien taustatietojen avulla hyvä mahdollisuus auttaa työllistymisessä. Kun työttömyyskassat voisivat auttaa työllistymisessä heti työttömyyden alkuvaiheessa, voisi kunnille jäädä enemmän resursseja pidempiaikaisen työttömyyden hoitoon. Samalla myös kuntien rahoitusvastuulle ansioturvasta jäisi vähemmän katettavaa.

Työttömyyden hinta on suuri. Vuonna 2022 ansiopäivärahaa maksettiin noin 1,8 miljardia euroa. Jos jokaisen työnhakijan työttömyysaika vähenisi yhdellä päivällä, kulut vähenisivät noin 17 miljoonalla eurolla. Jos työttömyysaika vähenisi kuukaudella, kulut vähenisivät yli 365 miljoonalla eurolla.

Jos työttömyyskassoilla olisi mahdollisuus auttaa jäseniään työllistymisessä, hyödyttäisi se valtiota vähenevillä työttömyysmenoilla ja työllistymisestä kertyvillä verotuloilla. Työllisyysasteen nostolla 75 %:sta 80 %:iin kestävyysvajetta kurottaisiin kiinni peräti prosenttiyksikön verran (VM).

Työttömyyskassojen ehdotus rakentuu sille perusajatukselle, että tehtävien tarjoaminen olisi työttömyyskassoille vapaaehtoinen tehtävä ja palveluiden hyödyntäminen olisi jäsenille niin ikään vapaaehtoista. Tarkoituksena ei ole ryhtyä työvoimaviranomaiseksi tai korvata julkisia työvoimapalveluita millään tavalla, vaan ainoastaan tarjota tähän liittyvää vapaaehtoista lisäpalvelua. Näin ollen ehdotuksella ei ole vaikutuksia kuntien tai TE-toimistojen tarjoamiin julkisiin työvoimapalveluihin. Uskomme kuitenkin, että tarjottava palvelu olisi vapaaehtoisuudesta huolimatta vaikuttavaa.

Näin ollen kyseessä on vapaaehtoisuuteen perustuva lisäresurssi työllisyystoimiin, johon ei tarvitse laittaa julkisia varoja. Työttömyyskassat kustantaisivat työllisyyspalveluiden tuottamisen itse, jos tämä mahdollistettaisiin kassoille vapaaehtoisena lisätehtävänä.

TE-palvelujen siirto kunnille

TE-palvelujen siirto kunnille kokonaisuudessaan on erittäin suuri prosessi. Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö on siinä ymmärryksessä, että osa kunnista ei ole saanut kuntakokeilun palvelujaan vielä toimimaan halutulla tai lain tarkoittamalla tavalla. Tähän on ilmeisesti ollut osasyynä puutteelliset resurssit. Yhteisjärjestö pitää muutoksen onnistumisen kannalta tärkeänä hyvin johdettuja ja koordinoituja valmisteluja, mutta myös riittävien resurssien takaamista. Yhteisjärjestö toivoo, että KEHA-keskus ottaa entistä suuremman roolin 45 työllisyysalueen toiminnan koordinoinnissa ja myös työttömyyskassojen suhteen.

Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

Aki Villman
toiminnanjohtaja
0503567990
aki.villman@tyj.fi